

Voorganger Jansons vertrok met stille trom

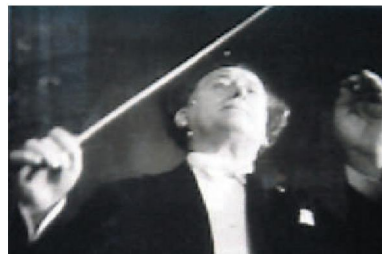
Ton de Lange
t.de.lange@hollandmediacombinatie.nl

Met veel bombarie én een concert in het bijzijn van koning en koningin wordt vandaag officieel afscheid genomen van Mariss Jansons, dirigent van het Concertgebouworkest. Niets van dat echter bij diens legendarische voorganger Willem Mengelberg (1871-1951), hij overleed eenzaam en verguisd in zijn chalet in de Zwitserse Alpen. Komende zondag is zijn sterfdag.

Mengelberg geldt internationaal als een van de grootste dirigenten van de 20e eeuw. In de jaren vóór 1940 zag Nederland hem als een soort halfgod; hij werd koninklijk onderscheiden, kreeg eredoctoraten én buitenlandse onderscheidingen. Maar ná de oorlog ontstond in Nederland een, mede door historicus Loe de Jong, aangewakkerde zwart-witsfeer van 'goed of fout'. Mengelberg werd slachtoffer van zogeheten zuiveringsacties.

Vijftig jaar lang – van 1895 tot 1945 – had hij triomfen gevierd met het beroemde Concertgebouworkest. Na de bevrijding was het meteen over met de adoratie. 'Vooral het feit dat hij in de oorlog bleef doormusiceren in Duitsland en de door Duitsland bezette gebieden deed hem na de bevrijding in ongenade vallen. Juist van de gevierde held en nationale fi-

guur Mengelberg had men een duidelijker voorbeeldfunctie verwacht', staat op de site van de Willem Men-

Willem Mengelberg.

FOTO ANP

gelberg Society. Een zuiveringsinstantie – de Centrale Eereraad voor de Kunst – legde hem een dirigeerverbod op tot juli 1951. Mengelberg stierf 'zonder ooit weer een orkest te hebben geleid'. Kort voor zijn 50e sterfdag zorgde Riccardo Chailly, toenmalig dirigent van het Concertgebouworkest, ervoor dat het grafmonument in Luzern opgeknapt werd. Uitspraak van Chailly: 'Zonder een man als hij, met zijn genialiteit, flamboyantie, zijn pro- en contra-persoonlijkheid die zoveel discussie bracht en kritiek, was dit orkest niet uitgegroeid tot een van de toporkesten van de wereld'.

In februari verscheen bij uitgeverij Boom het boek 'Dossier Willem Mengelberg, de geschiedenis van een zuiveringszaak', door Frederik Heemskerk. Deze oud-strafrechter is voorzitter van genoemde society en reconstrueerde de 'zuiverings-

zaak'. Hij vroeg zich onder meer af waarvoor de dirigent destijds terechtstond, hoe eerlijk het proces was en wat echt werd bewezen.

Zoals Jansons zich nu gaat focussen op het Symfonieorkest van de Beierse Omroep, zo was Mengelberg eveneens actief bij de oosterburen. In 1940, terwijl Nederland in oorlog was met Duitsland, trad hij op in de hoofdstad van het Duitse Rijk.

Tijdens de bezetting in Nederland dirigeerde hij in aanwezigheid van nazi's zoals rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart en ging met hen op de foto. Mengelberg zag het probleem niet, want 'de muziek, net zoals de zon, is voor iedereen bestemd'. In 1942 verzette hij zich niet toen de joodse orkestmusici van 'zijn' Concertgebouworkest weg moesten.

Twee jaar later trad hij voor het laatst met het orkest op in eigen land. Veelzeggend is dat de nazi's hem ongestoord lieten vertrekken naar het neutrale Zwitserland.